

АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТІВ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ЧАС

©2025 МЕЛЬНИЧУК Г. С.

УДК 336.5
JEL: E62; H72; H81; L50

Мельничук Г. С. Аналіз інструментів надання державної фінансової підтримки малому підприємництву в Україні у воєнний час

Мета статті полягає у здійсненні аналізу інструментарію фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні, що застосовується державою в умовах воєнного стану, та в обґрунтуванні пропозицій щодо трансформації таких засобів у контексті підвищення їх дієвості. У результаті проведеного дослідження встановлено, що в роки російської військової агресії фінансова підтримка суб'єктам малого підприємництва з боку держави надавалась у різних формах і з використанням кількох інструментів. Прямі фінансові підтримки малого бізнесу здійснювались як на безповоротній, так і поворотній основі шляхом реалізації відповідних державних програм. Надання фінансової підтримки суб'єктам сектора малого підприємництва було цілеспрямоване як на забезпечення їх виживання в складних умовах, переміщення підприємств із небезпечних, прифронтових районів, так і задля посилення їх енергетичної незалежності, створення робочих місць, підтримки діяльності підприємств певних галузей економіки. Важливим напрямом державного фінансування підприємницької діяльності у вигляді грантів стало їх надання в цілях започаткування нових бізнесів, особливо ветеранами та членами їх сімей. Вагому частину фінансової підтримки малому бізнесу було надано у вигляді кредитів за пільговими відсотковими ставками. Враховуючи тривалий характер військового конфлікту в Україні та посилення нестабільності та ризиків, подальша державна підтримка малого підприємництва залишається важливою. Обґрунтовано доцільність застосування стратегічного підходу до її надання, довгострокове планування пріоритетних напрямів, завдань і механізмів здійснення відповідних заходів. Доведено необхідність здійснення постійного системного моніторингу процедури виконання заходів та оцінки їх доцільності та ефективності, а також контролю отриманих результатів. У контексті забезпечення дієвості наданої державою фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва аргументовано важливість застосування системного та прозорого підходу до прийняття рішень щодо використання інструментів підтримки, інтегрованого підходу до вибору пріоритетів сприяння, акценту на застосуванні інструментів, що стимулюють підприємницьку діяльність на основі інновацій та енергозбереження, технологічну та цифрову модернізацію виробництва.

Ключові слова: мале підприємництво, державна фінансова підтримка, економічна нестабільність, фінансова підтримка малого підприємництва, гранти на започаткування бізнесу, інструменти стимулювання малого підприємництва.

Бібл.: 17.

Мельничук Ганна Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, заступник декана факультету фінансів та цифрових технологій, Державний податковий університет (вул. Університетська, 31, Ірпінь, 08205, Україна)

E-mail: anuta-m@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0640-0334>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/ONJ-6543-2025>

UDC 336.5
JEL: E62; H72; H81; L50

Melnychuk H. S. Analyzing the Instruments for Providing the State Financial Support to Small Business in Ukraine During Wartime

The aim of the article is to analyze the instruments of financial support for small business entities in Ukraine, as applied by the State under martial law, and to substantiate proposals for transforming such measures in the context of increasing their effectiveness. As a result of the study, it was found that during the years of Russian military aggression, financial support for small business entities from the State was provided in various forms and using several instruments. Direct financial support for small businesses was carried out on both a non-repayable and repayable basis through the implementation of relevant government programs. The provision of financial support to small business sector entities was aimed both at ensuring their survival under difficult conditions, relocating enterprises from dangerous, front-line areas, and at strengthening their energy independence, creating jobs, and supporting the activities of enterprises in certain sectors of the economy. An important direction of State-provided financing of entrepreneurial activity in the form of grants has become providing them for the purpose of starting new businesses, especially by veterans and their family members. A significant portion of financial support for small businesses was provided in the form of loans at preferential interest rates. Considering the prolonged nature of the military conflict in Ukraine and the increasing instability and risks, further State support for small entrepreneurship remains important. The feasibility of applying a strategic approach to its provision, long-term planning of priority directions, tasks, and mechanisms for implementing corresponding measures is substantiated. The necessity of ongoing systematic monitoring of the implementation procedures of these measures and evaluating their appropriateness and efficiency, as well as controlling the results obtained, has been proved. In the context of ensuring the effectiveness of State-provided financial support for small business entities, the importance of applying a systemic and transparent approach to decision-making regarding the use of support instruments is reasoned, along with an integrated approach to selecting priority areas of support, and an emphasis on using instruments that stimulate entrepreneurial activity based on innovation and energy saving, as well as technological and digital modernization of production.

Keywords: small business, State-provided financial support, economic instability, financial support for small businesses, start-up grants, small business encouragement instruments.

Bibl.: 17.

Melnychuk Hanna S. – PhD (Economics), Associate Professor, Deputy Dean of the Faculty of Finance and Digital Technologies, State Tax University (31 University Str., Irpin, 08205, Ukraine)

E-mail: anuta-m@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0640-0334>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/ONJ-6543-2025>

Мале підприємництво, виступаючи невід'ємною, найбільш гнучкою, інноваційною та адаптивною частиною економічної системи України, виконує ряд вкрай важливих не лише економічних, а й соціальних функцій. Його роль в умовах економічної нестабільності, соціальних потрясінь, високих ризиків лише зростає. Враховуючи важливість ефективного розвитку малого підприємництва в забезпеченні соціально-економічної стабільності в країні та сталого розвитку економіки, у наповненні державного бюджету, а також виходячи із безпрецедентних матеріальних втрат суб'єктів цього сектора економіки з початком бойових дій на території України, високої ризикованості та турбулентності зовнішнього середовища, набуває ваги роль держави в збереженні бізнесової діяльності та відновленні активності суб'єктів малого підприємництва. Часткове покриття державою потреб суб'єктів малого підприємництва у фінансових ресурсах, надання їм інформаційної підтримки, зміна інституційних і регуляторних механізмів під час війни дозволило цьому сектору економіки залишитись на плаву та продовжити свою діяльність. Однак затягування воєнних дій, що призводить до ризиків нових матеріальних втрат, вичерпання запасу фінансової стійкості, наростання негативних очікувань, спричиняє потребу у трансформації тимчасово введених державою інструментів фінансової підтримки малого бізнесу, пошуку нових нестандартних рішень і підходів до відновлення та поживлення економічної активності, створення можливостей для розвитку малого підприємництва.

Розглядаючи нинішні наукові публікації, присвячені дослідженню питань державної фінансової підтримки підприємництва, доречно відмітити роботу Пшик Б. І. [5], в якій розкриваються основні напрями та методи державної фінансової підтримки малих підприємств, орієнтовані на забезпечення сталої роботи та зміцнення їх фінансової безпеки у воєнний період. Розкриттю специфічних ознак наданої державою фінансової підтримки в цілях відновлення та стійкості бізнесу в період війни присвячено роботу Ковтун Т. Ю. [11]. Мозговий Є. В. [17] у своїй статті обґрунтовує важливість вивчення питань, пов'язаних з процесом аргументації та впровадження ініціатив державної підтримки підприємств в умовах воєнного стану, а також обґрунтовує перелік рекомендацій щодо дієвих форм надання такої підтримки. Мельник М. І. та Мединська Т. В. [12] у своїй публікації представили власне бачення дієвих способів і важелів надання фінансової допомоги та сприяння з боку держави ефективному розвитку вітчизняного підприємництва у воєнних реаліях.

Попри значну кількість досліджень з питань надання фінансової допомоги сектору малого підприємництва в Україні та важливість сучасних наукових розробок, необхідно враховувати унікальність подій, які зараз відбуваються, критичний стан малого підприємництва в країні та обмежені можливості держави у фінансуванні заходів підтримки. У зв'язку з цим актуальним і доречним є продовження наукового пошуку оптимальних способів та інструментів державної фінансової підтримки в Україні малого підприємництва у воєнний та післявоєнний час, які будуть базуватися на критичному аналізі запроваджених тимчасових антикризових заходів.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу інструментарію фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні, що застосовується державою в умовах воєнного стану, та в обґрунтуванні пропозицій щодо трансформації таких засобів у контексті підвищення їх дієвості.

Для реалізації визначеної мети дослідження передбачено вирішення таких завдань:

- ✦ дослідити державні програми, якими передбачено надання фінансової допомоги суб'єктам малого підприємництва в Україні під час війни;
- ✦ провести оцінку стану надання державної фінансової підтримки вітчизняному малому підприємству за різними формами її надання;
- ✦ визначити прогалини в реалізації державою заходів фінансового сприяння малому підприємству та розробити аргументовані пропозиції щодо покращення державної політики в зазначеній сфері.

Фінансова підтримка малого підприємництва в Україні органами державної влади є усталеною практикою, що реалізовується від початку існування незалежної держави. На законодавчому рівні ключові засади умов, інфраструктури, видів державної підтримки малого підприємництва загалом і фінансової зокрема прописані в Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [1]. Іншим законом – «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» – встановлено форми надання в Україні державної допомоги суб'єктам господарювання, критерії допустимості її надання тощо [2]. Чіткі механізми та процедури надання окремих видів державної допомоги суб'єктам малого підприємництва упорядковуються багатьма іншими ухваленими нормативно-правовими актами.

Початок повномасштабних військових дій в Україні в лютому 2022 р. ознаменував новий етап у наданні державної підтримки суб'єктам малого бізнесу. Це стало відповіддю на завдані російським агресором руйнування інфраструктурних і промислових об'єктів, негативні соціально-економічні реалії та загрози для функціонування бізнесу. Такі заходи були зумовлені потребою зберегти та підтримати діяльність суб'єктів сектора малого підприємництва, які зазнали величезних втрат матеріальних, фінансових і людських ресурсів, з позицій збереження зайнятості населення та економіки країни. Адже суб'єкти малого підприємництва складають 95% від загальної сукупності підприємств, які здійснюють діяльність на території України [3], а тому тимчасова зупинка їх роботи або ж закриття призведуть до неминучої соціально-економічної кризи в країні.

Відзначимо, що з початку запровадження в Україні режиму воєнного стану державна підтримка малого підприємництва реалізовувалась не лише інструментами надання прямої фінансової допомоги на поворотній чи безповоротній основі, а також за допомогою інструментів непрямої підтримки, серед яких найбільш значимими були пільгові умови оподаткування.

Власне надання державою прямої фінансової допомоги суб'єктам малого підприємництва реалізовувалось у вигляді державних програм, зокрема таких:

- ✦ програма з релокації українських підприємств, що передбачала надання допомоги на переміщення підприємств, які були розміщені в зоні бойових дій, в інші, більш безпечні області України;
- ✦ програма «єРобота», цілеспрямована на стимулювання відкриття громадянами країни власного бізнесу та організацію нових місць роботи. Ця програма охоплювала шість напрямів надання грантів, а саме таких: для реєстрації власного підприємства; для розвитку переробних підприємств; для розвитку тепличних господарств; для організації садів; на запуск стартапів, у тому числі у сфері ІТ; для навчання громадян у галузі ІТ-спеціальностей. З 2023 р. діє також програма «Гранти для ветеранів», спрямована на розвиток ветеранського бізнесу;
- ✦ програма кредитування під 0% у рамках ініціативи «Доступні кредити 5–7–9», яка реалізовувалась ще з 2020 року;
- ✦ програма «Доступний факторинг». Вона функціонує в рамках ініціативи «Доступні кредити 5–7–9». Ціллю програми є мінімізація фінансових витрат, пов'язаних з фак-

торинговим фінансуванням задля підтримки вітчизняних виробників будь-якої продукції, послуг чи робіт, що мають українське походження;

- ✦ програма фінансової підтримки малого підприємництва, що передбачає компенсацію таким суб'єктам витрат за найм внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [4, с. 156–157];
- ✦ програма «єПідтримка», у межах реалізації якої фізичним особам-підприємцям було надано можливість одержати допомогу в сумі 6500 грн, та яка діяла до 31.03.2022 р.;
- ✦ програма «Підтримка підприємств паливно-енергетичного комплексу». За цією програмою передбачено покриття державою витрат на відновлення, заміну чи ремонт об'єктів енергетичної інфраструктури, які зазнали пошкоджень через бойові дії;
- ✦ програма «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9%». Її мета – зменшення фактичних коштів, які витрачаються на сплату базової винагороди відповідно до укладених договорів фінансового лізингу [5, с. 14–15].

У цілому можна зробити висновок про те, що впроваджені державою програми мали на меті забезпечити переведення бізнесу на безпечну територію, запобігти скороченню персоналу підприємств і затримок із виплатою заробітних плат, підтримати поточну платоспроможність і ліквідність суб'єктів малого бізнесу, а також активізувати процес започаткування населенням нових бізнесів. Окреслені нами державні програми відрізняються пріоритетними напрямками фінансування, територією поширення, сумою коштів, які надаються, а також терміном надання фінансових ресурсів. Погоджуємось із висновками Михаїцької Н. Я. та Яцик М. Р. про те, що у воєнний час зусилля уряду країни були сконцентровані на підтримці розвитку малого підприємництва за рахунок розширення фінансових ресурсів для бізнесу у вигляді кредитних і грантових програм [6, с. 52].

Відзначимо, що фінансування частини із перерахованих вище державних програм реалізується через Фонд підтримки підприємництва. Разом із тим, цей фонд виконує й ряд інших програм фінансування в рамках підписаних Кабінетом міністрів України (далі – КМУ) угод із певними міжнародними фінансово-кредитними установами. Наприклад, це такі програми, як: «Програма з підтримки фінансування енергоефективних інвестицій малих та середніх підприємств», «Програма з відновлення фінансування інвестиційних проєктів малих і середніх підприємств на Сході України», «Програми часткового відшкодування відсоткових ставок

за кредитами банків для суб'єктів малого і середнього підприємництва Тернопільщини та м. Києва» [5, с. 15].

Розглядаючи питання досягнутих результатів реалізації програм фінансової підтримки малого підприємництва, зупинимось на кількох із них. Насамперед, щодо державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» відмітимо той факт, що до її реалізації долучилися майже всі українські банки, які надають кредити суб'єктам малого підприємництва. Істотна перевага цієї програми полягає в тому, що вона може поєднуватися з іншими формами підтримки малого бізнесу, які через АТ «Укресімбанк» втілює Міністерство фінансів України. Мова йде про державні портфельні гарантії, завдячуючи яким, в умовах бойових дій уповноважені банки продовжують в значних обсягах надавати кредити малим підприємствам і підприємцям [6, с. 51].

У липні 2024 р. відповідно до рішення КМУ сферу дії цієї державної програми було розширено – підприємствам надано можливість отримати кредитні ресурси для купівлі енергетичного обладнання, впровадження установок газової електрогенерації й альтернативних джерел енергії [7].

За період з початку воєнного російського вторгнення до 30 червня 2025 р. за програмою «Доступні кредити 5–7–9%» бізнес одержав 83605 кредитів на суму 320,7 млрд грн. При цьому 50,4% від загальної суми кредитів було надано від державних банків. Кредити було надано на такі цілі: антивоєнні – 57,28 млрд грн; інвестиційні – 44,54 млрд грн; покриття потреби в оборотному капіталі – 74,73 млрд грн; для сільськогосподарських товаровиробників – 48,35 млрд грн; на переробку сільськогосподарської продукції – 43,85 млрд грн; кредитування в районах, що характеризуються підвищеним ризиком військових дій – 37,04 млрд грн; фінансування енергосервісу – 2,72 млрд грн [8]. Тобто пріоритетними цілями кредитування суб'єктів підприємництва, на які виділено найбільше коштів, стало поповнення їх оборотного капіталу (23,3% загального обсягу коштів) та антивоєнні цілі (17,9%).

На реалізацію державної програми «єРобота» у формі грантів було виділено 9,3 млрд грн, тобто в 6,4 разу менше, ніж на програму «Доступні кредити 5–7–9%». За більш як два роки реалізації цієї програми було надано гранти на започаткування та розвиток бізнесу 19,6 тис. підприємцям. Завдяки виконанню цієї програми було створено нові робочі місця в кількості 55 тис. З моменту започаткування програми в липні 2022 р. упродовж двох років видано:

- ★ 17813 мікрогрантів на суму 4,2 млрд грн – за програмою «Власна справа»;
- ★ 743 гранти в обсязі 3,7 млрд грн – на розвиток переробних підприємств;
- ★ 231 грант на суму 1 млрд грн – на розвиток тепличного господарства та садівництво;
- ★ 806 грантів на 366 млн грн надано ветеранам і членам їхніх родин [9].

Кошти за програмами «Власна справа» та «Гранти для ветеранів» активно виділялись і в другому півріччі 2024 р., та у 2025 р. Станом на 01.08.2025 р. із початку реалізації програми «Власна справа» було профінансовано 27502 мікрогрантів на суму 6,6 млрд грн, а за програмою «Гранти для ветеранів» – надано 2058 грантів на суму 984 млн грн [10].

Основним напрямом витрачання коштів, одержаних за програмою «Власна справа», стали капітальні вкладення, а саме – купівля обладнання, необхідного для здійснення підприємницької діяльності. Отримувачами грантових коштів за цією програмою стали підприємці таких сфер діяльності, як: торгівля (оптова, роздрібна), ремонт автотранспортних засобів, організація харчування, переробна промисловість, надання інших видів послуг. За оцінками, одним із економічних ефектів від реалізації цієї грантової програми стало надходження податків і зборів до бюджету в сумі 8 млрд грн від тих підприємців, які отримали грант [8].

Загалом можна відмітити тенденцію до нарощування обсягів наданих фінансових ресурсів суб'єктам малого підприємництва протягом періоду дії режиму воєнного стану. При цьому державою акцентовано увагу на фінансове сприяння пристосуванню малого бізнесу до значно ускладнених війною умов діяльності та забезпеченню їх економічної стабільності, підтримці підприємств у зоні з підвищеним ступенем ризику, стимулюванню реалізації суб'єктами підприємництва заходів, спрямованих на посилення їх енергонезалежності. Переважало надання фінансових ресурсів на платній, поворотній основі над наданням фінансування у вигляді грантів.

Незважаючи на чималі обсяги наданої фінансової підтримки, результати проведених опитувань суб'єктів малого та середнього підприємництва свідчать про те, що потреба бізнесу у фінансуванні постійно зростає, і частина підприємців не користувалися жодним із видів державної підтримки [11, с. 106–107]. З цього приводу Мельник М. І., Мединська Т. В. також зазначають те, що наявні різного рівня державні програми фінансової підтримки, попри їх різноманітність і доповнення міжнародною фінансовою допомогою, не здатні

повною мірою задовольнити потреби малих підприємств у додаткових обсягах фінансових ресурсів, що, своєю чергою, стримує їх відновлення та майбутній розвиток. Серед причин такого стану справ науковці називають наявність ряду організаційно-адміністративних перешкод при отриманні представниками малого бізнесу фінансування за багатьма із наявних програм [12, с. 4]. У числі недоліків реалізації окремих бюджетних програм, зокрема програми «Доступні кредити 5–7–9%», науковці зазначають, що кошти за останньою надавались переважно на підтримку поточної діяльності суб'єктів господарювання, а не на інвестиційні проекти. Це породжує сумніви щодо обґрунтованості забезпечення поточної діяльності широкого спектра підприємств за преференційними відсотковими ставками [12, с. 8].

Подальше продовження надання суб'єктам малого підприємництва державної фінансової підтримки регламентовано схваленою КМУ в серпні 2024 р. Стратегією відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, а також Операційним планом заходів з її реалізації у 2024–2027 рр. Стратегія охоплює чотири ключові цілі та визначає головні вектори політики держави у сфері підтримки не лише малого, а й середнього підприємництва, орієнтованих на створення умов для їх сталого розвитку на засадах інноваційності. Підвищену увагу приділено екологічній модернізації, цифровій трансформації, інноваційному розвитку та інклюзивності підприємницької діяльності, з особливим акцентом на залученні жінок, ВПО, осіб з обмеженими можливостями та ветеранів. Також Стратегією передбачено започаткування додаткових державних програм підтримки суб'єктів малого підприємництва, у тому числі можливість страхування від воєнних загроз, розширення участі малого підприємництва в публічних закупівлях [13].

Особливістю державної політики підтримки малого підприємництва у 2025 р. стало застосування комплексного підходу, згідно з яким фінансові методи надання підтримки поєднувались із заходами по дерегуляції підприємницької діяльності та більш активним застосуванням цифрових інструментів задля налагодження взаємодії держави з бізнесом.

У межах ухвалені КМУ 15 серпня 2025 р. комплексної програми підтримки 10 прифронтових регіонів передбачено надання фінансової допомоги бізнесу у вигляді грантів і субсидій для аграрних підприємств, а також на переміщення суб'єктів малого підприємництва з постраждалих областей.

Останнє насамперед здійснюватиметься за підтримки міжнародних партнерів через Програму грантів, яку втілює ЄБРР через Small Business Impact Fund. Окрім того, відзначимо оновлення механізмів компенсацій для підприємств аграрного сектора та водокористувальних компаній, розташованих на прифронтових територіях. А саме, передбачено, що державна підтримка покриватиме до половини загальних витрат на спорудження та модернізацію меліоративних комплексів, виконаних у період з 01.11.2024 р. до 31.10.2025 р., а також на модернізацію та капітальне відновлення насосних станцій, введених в дію протягом зазначеного періоду. Іншим рішенням КМУ від 06 серпня 2025 р. було виділено додаткові фінансові ресурси для підтримки галузі тваринництва. А саме, передбачено стимулювання розвитку поголів'я великої рогатої худоби за рахунок запровадження компенсації для аграрних виробників у розмірі до 25% понесених витрат на зведення або покращення ферм і доїльних майданчиків. Ключовою умовою для отримання компенсації стало те, що будівельні та/або реконструкційні роботи мали бути розпочаті не раніше 24 лютого 2022 р., а об'єкти введені в експлуатацію в період з 1 січня по 30 вересня 2025 р. [14].

На 2025 р. продовжено фінансування програми «Доступні кредити 5–7–9%» (на її реалізацію в бюджеті передбачено 18 млрд грн), а також програми грантів на старт власної справи для малого бізнесу. А ще в цьому році передбачено реалізацію таких грантових програм:

- ✦ «Гранти для виробників», спрямовану на підтримку переробних підприємств, на яку у 2025 р. виділено 1,37 млрд грн [15];
- ✦ програм, спрямованих на запуск або розширення виробництва, що супроводжуються створенням щонайменше п'яти робочих місць, для яких сплата ЄСВ становить не менше 20% від запитуваної суми фінансування;
- ✦ програм підтримки креативних індустрій у сфері моди – шкіряному, текстильному, взуттєвому виробництві, ювелірних виробках і аксесуарах;
- ✦ програм підтримки технологічних компаній [16].

Тобто, в теперішній час маємо досить широкий діапазон інструментів і напрямів надання державою фінансової підтримки малому підприємству. Безсумнівно, їх наявність і своєчасне виділення коштів за програмами є потрібним і важливим для малого бізнесу в сьогоденні складних реаліях з позицій його виживання та створення умов для розвитку. З огляду на об-

меженість бюджетних коштів, які потрібні для виконання державних програм фінансової підтримки малого підприємництва, треба посилити їхню узгодженість із загальнодержавними пріоритетами економічного розвитку та забезпечити одержання запланованих результатів. При цьому ключовим питанням є визнання пріоритетності розширення інвестиційно-інноваційної діяльності зазначених суб'єктів господарювання та стимулювання виробництва ними високотехнологічної продукції.

На переконання окремих науковців, зокрема Мозгового Є. В., навіть відшкодування збитків суб'єктам господарювання внаслідок негативних воєнних подій потрібно здійснювати не за єдиним підходом до всіх, а з урахуванням пріоритетності їх діяльності для держави [17, с. 204].

З метою підвищення фінансової стійкості суб'єктів малого підприємництва окремі українські дослідники висувують пропозицію щодо імплементації державної програми страхування таких суб'єктів у стратегічно важливих галузях економіки. При цьому особливу увагу потрібно приділити підприємствам, які займаються розробкою та впровадженням високотехнологічної продукції та характеризуються значним рівнем інвестиційного ризику. Крім того, у воєнних реаліях, аргументованим заходом підтримки науковці вважають надання державних гарантій за кредитними зобов'язаннями, що спрямовуються на фінансування інвестиційних та інноваційних проєктів вищезазначених підприємств [5, с. 17].

На наше переконання, до надання державних гарантій за кредитами суб'єктам малого підприємництва слід підходити досить виважено, оскільки в майбутньому це може спричинити зростання сум простроченої заборгованості таких суб'єктів перед державою за отриманими гарантіями. Відповідно, держава змушена буде здійснювати платежі по виконанню наданих гарантійних зобов'язань замість позичальників за рахунок коштів бюджету, що неминуче призведе до посилення боргового навантаження.

До того ж, потрібно забезпечити належний моніторинг і контроль за ефективністю реалізації запроваджених державою програм фінансової підтримки розвитку малого підприємництва. Враховуючи вищезазначене, слушно вважаємо пропозицію дослідників стосовно запровадження ключових індикаторів ефективності з метою оцінки результатів реалізації зазначених державних програм, за якими можна було б оцінити результати стосовно стану безробіття та зайнятості, обсягів виробництва продукції, збільшення надходжень податків і зборів до бюджету та інше [14]. На

наше переконання, слід більш критично оцінювати доцільність фінансової підтримки малого підприємництва, враховуючи цілі надання фінансування та ролі таких суб'єктів у розв'язанні стратегічних завдань розвитку економіки, а також з огляду на її вплив на стан публічних фінансів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у результаті проведеного дослідження встановлено, що в роки російської військової агресії фінансова підтримка суб'єктам малого підприємництва з боку держави надається в різних формах і з використанням кількох інструментів. Пряма фінансова підтримка малого бізнесу здійснюється як на безповоротній, так і на поворотній основі шляхом реалізації відповідних державних програм. Надання фінансової підтримки суб'єктам сектора малого підприємництва цілеспрямоване як на забезпечення їх виживання в складних умовах, переміщення підприємств із небезпечних, прифронтових районів, так і задля посилення їх енергетичної незалежності, створення робочих місць, підтримки господарської діяльності підприємств певних галузей економіки.

Важливим напрямом державного фінансування підприємницької діяльності у вигляді грантів стало їх надання в цілях започаткування нових бізнесів, особливо ветеранами та членами їх сімей, і тим самим забезпечення самозайнятості населення. Вагому частину фінансової підтримки малому бізнесу було надано у вигляді кредитів за пільговими відсотковими ставками.

Враховуючи тривалий характер війни в Україні та посилення нестабільності, ризиків та непередбачуваності зовнішнього середовища господарювання, подальша державна підтримка малого підприємництва залишається важливою. Разом із тим, варто застосовувати стратегічний підхід до її надання, довгострокове планування пріоритетних напрямів, завдань і механізмів здійснення відповідних заходів. Ще слід здійснювати постійний системний моніторинг процедури виконання заходів та оцінку їх доцільності та ефективності, а також контроль отриманих результатів. Забезпечення дієвості наданої державою фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва потребує системного та транспарентного підходу до прийняття рішень стосовно використання інструментів підтримки, інтегрованого підходу до вибору пріоритетів сприяння, акценту на застосуванні інструментів, що стимулюють підприємницьку діяльність на основі інновацій та енергозбереження, розширення виробництва з високою часткою доданої вартості, технологічну та цифрову модернізацію виробничих процесів та ін. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. № 4618-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
2. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 р. № 1555-VII (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>
3. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. *НІСД*. 17.05.2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak>
4. Ковалко Н. М., Глух М. В. Правове регулювання фінансової підтримки малого підприємництва. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 2. С. 154–164. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-2\(15\)-2024-154-164](https://doi.org/10.33244/2617-4154-2(15)-2024-154-164)
5. Пшик Б. І. Державна фінансова підтримка малого підприємництва України в умовах війни як фактор зміцнення його фінансової безпеки. *Агро-світ*. 2024. № 1. С. 11–21. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.1.11>
6. Михаліцька Н. Я., Яцик М. Р. Розвиток малого підприємництва в Україні у період воєнного стану: інструменти фінансової та кадрової безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2023. № 2. С. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-2-6>
7. Інструменти підтримки бізнесу у воєнний час. Липень – Серпень 2024 року. *НІСД*. 23.09.2024. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-u-voyenny-chas-lypen-serpen-2024-roku>
8. Інструменти підтримки бізнесу. Червень 2025 року. *НІСД*. 23.07.2025. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-cherven-2025-roku>
9. Інструменти підтримки бізнесу у воєнний час. Вересень 2024 року. *НІСД*. 16.10.2024. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-u-voyenny-chas-veresen-2024-roku>
10. Інформація про реформу розвитку підприємництва. *Міністерство економіки, довкілля та сільськогосподарства України*. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=Informatsiia-ProReformuRozvitokPidprimnitstva>
11. Ковтун Т. Ю. Державна фінансова підтримка для стійкості та відновлення бізнесу у воєнний час. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Публічне управління та адміністрування»*. 2022. № 6. Т. 33. С. 102–111. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/16>
12. Мельник М. І., Мединська Т. В. Механізми підтримки і стимулювання розвитку підприємницького сектору України в умовах війни. *Академічні візії. Серія «Економіка»*. 2024. Вип. 36. С. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13930010>
13. Уряд схвалив Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року та операційний план заходів на 2024–2027 роки. *Урядовий портал*. 02.09.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-stratehiu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-do-2027-roku-ta-operatsiyniy-plan-zakhodiv-na-2024-2027-roky>
14. Інструменти підтримки бізнесу. Серпень 2025 року. *НІСД*. 24.09.2025. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-serpen-2025-roku>
15. «Зроблено в Україні» фінансуватиметься повноцінно в наступному році, – Юлія Свириденко. *Урядовий портал*. 19.11.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zrobлено-v-ukraini-finansuvatyetsia-povnotsinno-v-nastupnomu-rotsi-iuliia-svyrydenko>
16. Сухорукова Г. Державні програми з підтримки бізнесу на 2025 рік. *Kyivstar Business Hub*. 21.02.2025. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/derzhavni-programi-z-pidtrimki-biznesu-na-2025-rik>
17. Мозговий Є. В. Державна підтримка підприємців під час війни. *Бізнес Інформ*. 2024. № 6. С. 202–207. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-6-202-207>

REFERENCES

- Kovalko N. M. & Hlukh M. V. (2024). Pravove rehuliuвання finansovoi pidtrymky maloho pidpriemnytstva [Legal regulation of financial support for small business]. *Irpinskyi yurydychnyi chasopys*, 2, 154–164. [https://doi.org/10.33244/2617-4154-2\(15\)-2024-154-164](https://doi.org/10.33244/2617-4154-2(15)-2024-154-164)
- Kovtun T. Yu. (2022). Derzhavna finansova pidtrymka dlia stiiikosti ta vidnovlennia biznesu u voiennyi chas [State financial support for business resilience and recovery in wartime]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya «Publichne upravlinnia ta administruvannia»*, 6(33), 102–111. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/16>
- Melnyk M. I. & Medynska T. V. (2024). Mekhanizmy pidtrymky i stymuliuвання rozvytku pidpriemnytskoho sektoru Ukrainy v umovakh viiny [Mechanisms for supporting and stimulating the development of the entrepreneurial sector of Ukraine in war conditions]. *Akademichni vizii. Seriya «Ekononika»*, 36, 1–10. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13930010>
- Ministerstvo ekonomiky, dovkillia ta silskoho hospodarstva Ukrainy. *Informatsiia pro reformu rozvytku pidpriemnytstva* [Information about the entrepre-

- neurship development reform]. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva>
- Mozghovyi Ye. V. (2024). Derzhavna pidtrymka pidpriemstiv pid chas viiny [State support for entrepreneurs during the war]. *Biznes Inform*, 6, 202–207. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-6-202-207>
- Mykhalitska N. Ya. & Yatsyk M. R. (2023). Rozvytok maloho pidpriemnytstva v Ukraini u period voiennoho stanu: instrumenty finansovoi ta kadrovoy bezpeky [Development of small business in Ukraine during the period of martial law: tools of financial and personnel security]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya ekonomichna*, 2, 45–54. <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-2-6>
- NISD. (2024, September 23). *Instrumenty pidtrymky biznesu u voiennyi chas*. Lypen – Serpen 2024 roku [Business support tools in wartime. July - August 2024]. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-u-voyenny-chas-lypen-serpen-2024-roku>
- NISD. (2024, May 17). *Problemy rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini yak osnovnoho dzhherela robochykh mist* [Problems of development of small and medium business in Ukraine as a major source of jobs]. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialnapolityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak>
- NISD. (2024, October 16). *Instrumenty pidtrymky biznesu u voiennyi chas*. Veresen 2024 roku [Business support tools in wartime. September 2024]. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-u-voyenny-chas-veresen-2024-roku>
- NISD. (2025, July 23). *Instrumenty pidtrymky biznesu*. Cherven 2025 roku [Business support tools. June 2025]. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-cherven-2025-roku>
- NISD. (2025, September 24). *Instrumenty pidtrymky biznesu*. Serpen 2025 roku [Business support tools. August 2025]. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-serpen-2025-roku>
- Pshyk B. I. (2024). Derzhavna finansova pidtrymka maloho pidpriemnytstva Ukrainy v umovakh viiny yak faktor zmitsnennia yoho finansovoi bezpeky [State financial support of small business of Ukraine in war conditions as a factor of strengthening its financial security]. *Ahrosvit*, 1, 11–21. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.1.11>
- Sukhorukova H. (2025, February 21). Derzhavni prohramy z pidtrymky biznesu na 2025 rik [State programs to support business for 2025]. *Kyivstar Business Hub*. <https://hub.kyivstar.ua/articles/derzhavni-prohrami-z-pidtrimki-biznesu-na-2025-rik>
- Svyrydenko Yuliia. (2024, November 19). «Zrobleno v Ukraini» finansuvatymetsia povnotsinno v nastupnomu rotsi ["Made in Ukraine" will be fully financed next year – Yulia Svyrydenko]. *Uriadovyi portal*. <https://www.kmu.gov.ua/news/zrobleno-v-ukraini-finansuvatymetsia-povnotsinno-v-nastupnomu-rotsi-iuliia-svyrydenko>
- Uriadovyi portal. (2024, September 2). *Uriad skhvalyvy Stratehiiu rozvytku maloho ta serednoho biznesu do 2027 roku ta operatsiinyi plan zakhodiv na 2024–2027 roky* [The government approved the Strategy for the development of small and medium-sized businesses until 2027 and the operational plan of measures for 2024–2027]. <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyvy-stratehiiu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-do-2027-roku-ta-operatsiinyi-plan-zakhodiv-na-2024-2027-roky>
- Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu dopomohu sub'yektam hospodariuvannia» vid 01.07.2014 r. № 1555-VII (zi zminamy ta dopovnenniamy) [Law of Ukraine "On State Aid to Economic Entities" dated 01.07.2014. No. 1555-VII (with amendments and additions)] (2014, July 1). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>
- Zakon Ukrainy «Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini» vid 22.03.2012 r. № 4618-VI (zi zminamy ta dopovnenniamy) [Law of Ukraine "On Development and State Support of Small and Medium Enterprises in Ukraine" dated 22.03.2012. No. 4618-VI (with amendments and additions)] (2012, March 22). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>